

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen waarbij schepen een belangrijke rol hebben gespeeld, staan in willekeurige volgorde:

- 1 Aan boord van de Amerikaanse zware kruiser *USS Augusta* legden Roosevelt en Churchill in het Atlantic Charter hun afspraken vast voor de wereld na het verslaan van de nazi's.
- 2 Als onderdeel van zijn *Weltpolitik* stuurde Wilhelm II de kanonneerboot *SMS Panther* naar Agadir om Frankrijk dwars te zitten.
- 3 De driemaster *HMS Victory* van admiraal Horatio Nelson was het Britse vlaggenschip in de slag bij Trafalgar tegen de vloot van Napoleon.
- 4 De kraak *Santa Maria* en de karvelen *Pinta* en *Niña* waren de eerste zeilschepen die vanuit Spanje Amerika bereikten.
- 5 Het eerste stoomschip dat een lijndienst onderhield over de Atlantische Oceaan was de raderboot *SS Great Western* van de Brit Isambard Kingdom Brunel, een van de grootste ingenieurs van de Industriële Revolutie.
- 6 Met het schip *Argo* ging Jason volgens de Griekse mythe op zoek naar het gulden vlies om de macht over zijn stadstaat te verkrijgen.

- 2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

In 2015 vonden archeologen in het Overijsselse Dalfsen een prehistorisch grafveld van 120 graven. In elk van de graven lagen een of meerdere versierde aardewerken bekertjes. Daarnaast bevatten de graven stenen bijlen, vuurstenen pijlpunten en barnstenen kettingen.

Uit deze vondsten trek je twee conclusies over de prehistorische bewoners van Dalfsen:

- 1 Deze bewoners vormden een boerensamenleving.
- 2 Zij geloofden in een leven na de dood.

- 2p 2 Ondersteun beide conclusies telkens met een op de gevonden voorwerpen gebaseerd argument.

Gebruik bron 1.

Een interpretatie:

Keizer Probus geeft in deze bron een eenzijdig beeld van zijn veldtocht in Gallië.

3p **3** Licht dit toe door:

- met een voorbeeld aan te geven waaruit die eenzijdigheid blijkt, en
- een politieke reden te geven voor die eenzijdigheid, en
- aan te geven met welke ontwikkeling uit die tijd het beeld dat Probus oproept van de situatie aan de noordelijke grenzen van het Romeinse Rijk wel overeenstemt.

De middeleeuwen

Je kunt stellen dat er een verband bestond tussen de ondergang van het Romeinse Rijk en het ontstaan van het hofstelsel.

2p **4** Leg uit welk verband dat was.

Gebruik bron 2.

Een bewering:

Uit deze oorkonde blijkt dat Dordrecht in 1200 op economisch en bestuurlijk gebied al kenmerken van een stad heeft.

4p **5** Ondersteun deze bewering door, telkens met een argument uit de bron, aan te geven:

- waaruit dit blijkt op economisch gebied, en
- waaruit dit blijkt op bestuurlijk gebied.

Vroegmoderne tijd

Vier gegevens over paus Julius II (1443-1513):

- 1 Paus Julius II gaf de kunstenaar Bramante opdracht een ontwerp te maken voor de nieuwe Sint-Pietersbasiliek in Rome, waarbij voor de koepel de Romeinse tempel het Pantheon als voorbeeld diende.
- 2 Paus Julius II vroeg de kunstenaar Michelangelo het plafond van de Sixtijnse Kapel in het Pauselijk Paleis te schilderen. Om figuren daarop levensecht te kunnen afbeelden, maakte Michelangelo voorstudies waarbij hij de anatomie van het menselijk lichaam bestudeerde.
- 3 Paus Julius II liet nieuwe bisdommen stichten op eilanden in het Caraïbisch gebied (Midden-Amerika), twee op Hispaniola en een op San Juan.
- 4 De geruchten dat Julius II zowel een minnares als verschillende minnaars had, werden door theologen gebruikt om aan te tonen dat de rooms-katholieke kerk zich niet hield aan de kerkelijke wetten.

Deze gegevens passen bij vier verschillende kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw.

- 4p 6 Toon dit voor elk gegeven aan.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 3.

Uit deze bron blijkt dat de ondertekenaars kritiek hebben op de manier waarop de Nederlanden worden bestuurd.

- 3p 7 Licht dit toe door:

- de kritiek te noemen die in de brief naar voren wordt gebracht, en
- uit de brief af te leiden dat de kritiek zich niet op Filips II zelf richt, en
- aannemelijk te maken dat de kritiek van Willem van Oranje en Lamoraal van Egmont voortkomt uit hun positie.

Twee gebeurtenissen in Nijmegen:

- 1 In de zomer van 1566 nam het stadsbestuur van Nijmegen het besluit een calvinistische predikant en zijn volgelingen vrij hun geloof te laten uitoefenen in de stad.
- 2 Ruim een jaar later werd dit besluit onderzocht en werden de Nijmeegse stadsbestuurders gedwongen af te treden.

Beide gebeurtenissen in Nijmegen kunnen worden verklaard vanuit gebeurtenissen rondom het centrale bestuur in Brussel.

- 4p 8 Leg uit:

- welke politieke gebeurtenis in 1566 leidde tot de eerste gebeurtenis in Nijmegen en
- wat er een jaar later veranderd was waardoor de tweede gebeurtenis in Nijmegen kon plaatsvinden.

Gebruik bron 4.

Stel: je doet onderzoek naar de oorlogvoering in de Nederlanden tijdens de Opstand en je vindt deze bron. Op grond van de inhoud van de brief en de achtergrond van de schrijver beschouw je deze bron als betrouwbaar.

2p **9** Leg dit uit.

Gebruik bron 5.

Een interpretatie:

Het stadsbestuur van Antwerpen wil met de tegenstelling die is afgebeeld in de bron een politiek verzoek overbrengen aan de Spaanse landvoogd.

2p **10** Leg dit uit door aan te geven:

- welke tegenstelling in de bron zichtbaar is, en
- welk politiek verzoek het Antwerpse stadsbestuur daarmee wil overbrengen.

Enkele gegevens over de Amsterdamse koopman Jan Six (1618-1700):

- 1 De grootouders van Jan Six waren protestantse immigranten die voor de Spaanse soldaten uit de Zuidelijke Nederlanden gevlucht waren naar Amsterdam.
- 2 Jan Six liet meerdere keren zijn portret schilderen, onder andere door Rembrandt van Rijn.
- 3 Door zijn huwelijk met Margaretha Tulp in 1655 trad Jan Six toe tot de kring van rijke burgers, die de belangrijkste bestuurslaag van de Republiek vormden.

3p **11** Geef, telkens met een argument, voor elk gegeven aan dat het gebruikt kan worden om de bijzondere plaats te illustreren die de Republiek in staatkundig opzicht innam in West-Europa.

In 1642 deed Arnout van Liebergen vanaf het Caraïbische eiland Curaçao aan de bestuurders van de West-Indische Compagnie (WIC) het volgende voorstel: slaafgemaakten zouden niet rechtstreeks naar de Nederlandse plantages in Brazilië moeten worden vervoerd (wat gebruikelijk was), maar eerst naar Curaçao worden gebracht. Daar zouden ze voor de hoogste prijs kunnen worden verkocht, ook aan Spaanse plantagehouders.

2p **12** Licht het voorstel van Van Liebergen toe door aan te geven:

- dat het voorstel past bij het ontstaan van het handelskapitalisme, en
- dat het voorstel om handel te drijven met Spanje op dat moment vooruitloopt op een latere politieke gebeurtenis.

Frederik II de Grote (1712-1786), koning van Pruisen, is door de eeuwen heen telkens anders bekeken. Hieronder staan drie gegevens over de beeldvorming over hem:

- 1 De filosoof Immanuel Kant beschouwde hem als de ware verlichte heerser, vooral vanwege zijn religieuze tolerantie.
- 2 Propagandaminister Joseph Goebbels las Hitler aan het eind van de Tweede Wereldoorlog voor uit brieven die door Frederik de Grote waren geschreven na een door hem verloren veldslag.
- 3 De SED, de communistische partij in de DDR, besloot een standbeeld van de 'feodale' Frederik de Grote in Berlijn te verwijderen, terwijl in de BRD de 200^e sterfdag van Frederik de Grote uitgebreid herdacht werd.

3p 13 Leg uit dat elk gegeven past bij de tijd waarin het speelt, door bij elk gegeven:

- een passend kenmerkend aspect te noemen van die tijd, en
- aan te tonen dat het gegeven aansluit bij dit kenmerkend aspect.

Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Twee gegevens over de in Frankrijk woonachtige filosoof Jean-Jacques Rousseau (1712-1778):

- 1 In 1762 werd de eerste druk van zijn boek *Du Contrat Social* (Over het sociaal contract) gepubliceerd in Amsterdam.
- 2 In 1790 werd een borstbeeld van Rousseau in de Nationale Vergadering in Parijs geplaatst.

Voor elk gegeven geldt dat de **plaats** waar elke gebeurtenis plaatsvond verklaard kan worden door:

- een opvatting van Rousseau, en
- de politieke situatie in Frankrijk van dat moment.

4p 14 Toon dit voor elk gegeven aan, telkens met een verwijzing naar een verschillende opvatting van Rousseau.

Door de tijd heen

De volgende reacties op ideeën en uitvindingen staan in willekeurige volgorde:

- 1 Balthasar Bekker kreeg veel kritiek van predikanten toen hij tijdens de wetenschappelijke revolutie beweerde dat kometen een natuurverschijnsel waren en geen teken van God.
- 2 De Franse politicus Robespierre baseerde zich op het idee van de 'volkswil' om zijn politieke tegenstanders uit te schakelen, omdat die vijanden van het volk zouden zijn.
- 3 Een nieuwe onbemande straaljager met de oorspronkelijke naam *Fieseler Fi 103* werd in opdracht van de Duitse minister Goebbels om propagandaredenen omgedoopt tot *Vergeltungswaffe 1* (vergeldingswapen 1) of *V-1*.
- 4 Het inzicht van de Duitse wetenschapper Fraas dat de natuur door de mens onherstelbaar is veranderd, zag Karl Marx als een bevestiging van zijn ideeën over het vernietigende effect van het kapitalisme.
- 5 Nadat een computerfabrikant bekend maakte een mobiele telefoon te ontwikkelen waarmee je muziek kon afspelen en het internet op kon, werd gedacht dat zo'n telefoon te duur zou zijn om een succes te worden.
- 6 Toen de renaissance-wetenschapper Galilei stelde dat de aarde om de zon draaide, strafte de rooms-katholieke kerk hem met levenslang huisarrest en drie jaar boetepsalmen bidden.

- 2p 15 Zet deze reacties in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

Met het Verdrag van Londen in 1839 werd de scheiding tussen Nederland en België bekrachtigd. Enkele onderdelen uit dit verdrag zijn:

- 1 België moest neutraal blijven, en
- 2 Groot-Brittannië en Pruisen garandeerden de neutraliteit en veiligheid van België.

Bij deze gegevens past de volgende bewering:

De internationale bemoeienis met de scheiding tussen Nederland en België kwam voort uit het politieke doel van het Congres van Wenen in 1815.

- 2p 16 Ondersteun deze bewering.

Gebruik bron 6.

Een bewering:

De opvattingen van John Stuart Mill in deze bron kunnen door zowel liberalen als socialisten gebruikt worden als argument in de politieke tegenstelling die in deze tijd tussen hen speelde.

3p 17 Toon dit aan door:

- de politieke tegenstelling te noemen die in deze tijd speelde tussen liberalen en socialisten, en
- een argument aan deze bron te ontleen voor het liberale standpunt in deze tegenstelling, en
- een argument aan deze bron te ontleen voor het socialistische standpunt in deze tegenstelling.

De directie van rubberfabriek Hevea, in de buurt van Arnhem, liet in 1916 voor haar arbeiders een wijk met 83 woningen bouwen met de naam Heveadorp.

Twee gegevens over Heveadorp:

- 1 De woningen beschikten over moderne voorzieningen als waterleiding, riolering en elektriciteit, die in die tijd ongebruikelijk waren voor arbeiderswoningen.
- 2 De huizenblokken kregen namen zoals Java en Sumatra, naar eilanden in de kolonie Nederlands-Indië, waar de rubber voor de producten vandaan kwam.

Deze gegevens over Heveadorp kunnen gebruikt worden als illustratie van het kenmerkend aspect 'de industriële revolutie' van de achttiende eeuw, maar ook van twee kenmerkende aspecten van de negentiende eeuw.

2p 18 Noem bij elk gegeven een verschillend kenmerkend aspect van de negentiende eeuw en geef aan waardoor dit past bij dit gegeven.

Gebruik bron 7.

In deze prent geeft de tekenaar een visie weer op de buitenlandse politiek van keizer Wilhelm II.

2p 19 Leg met een verwijzing naar de prent uit welke visie de tekenaar weergeeft.

Op 18 juni 1916 organiseerde de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht een betoging in Amsterdam waaraan 18.000 mensen meededen. In de optocht liepen twaalf vrouwen in het groen mee die de elf Nederlandse provincies en de kolonie Nederlands-Indië voorstelden.

3p **20** Geef aan:

- welke boodschap over hun aanhang de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht met de groep van twaalf vrouwen aan de Nederlandse regering wilde overbrengen, en
- dat de betoging past bij twee kenmerkend aspecten van de moderne tijd.

Gebruik bron 8.

De poster is een reactie van de nationaalsocialisten op een algemeen spreekverbod dat Hitler is opgelegd omdat hij de mensen tot gewelddadigheid zou oproepen. De poster past bij het gedachtegoed van de nationaalsocialisten.

3p **21** Leg dit uit door:

- aan de tekst twee kenmerken van het nationaalsocialisme te ontleen, en
- aan te geven waarom een spreekverbod juist bij Hitler als effectief middel wordt beschouwd om hem onschadelijk te maken.

Gebruik bron 9.

Stel: je onderzoekt de vraag welk belang de nazi's hadden bij de Rijksdagbrand en je vindt deze bron.

Je concludeert dat dit een bruikbare bron is voor de reactie van Hitler en dat hieruit blijkt dat de Rijksdagbrand hem goed uitkomt.

3p **22** Ondersteun deze conclusie door:

- een argument voor de bruikbaarheid van deze bron te geven, en
- het nationaalsocialistisch uitgangspunt te noemen waarmee Hitler de Rijksdagbrand verbindt, en
- zonder bron aan te geven waarvoor Hitler de Rijksdagbrand gebruikt.

Gebruik bron 10.

Een bewering:

Deze foto maakt onderdeel uit van de nazipropaganda in het bezette Nederland.

4p **23** Ondersteun deze bewering door aan te geven:

- welke boodschap de Duitse bezetter wil overbrengen, en
- op welke **twee** manieren de Arbeidsdienst door deze boodschap wordt ondersteund, en
- waardoor je twijfelt of de foto betrouwbare informatie bevat voor een onderzoek naar de Arbeidsdienst in Nederland.

In 1951 bepaalde de Nederlandse regering dat Westerbork een woonoord werd voor Zuid-Molukkers die verbonden waren geweest aan het KNIL, het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, dat het jaar daarvoor was opgeheven.

- 2p **24** Verklaar met een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw waarom de Nederlandse regering het KNIL had opgeheven.

In februari 1956 kondigde partijleider Chroesjtsjov op het congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie een nieuw buitenlands beleid aan: de vreedzame co-existentie. In november vielen de troepen van het Warschaupact Hongarije binnen om een einde te maken aan de regering van de hervormer Imre Nagy. Het Westen reageerde hier militair niet op. Er lijkt een tegenstelling te bestaan tussen het afkondigen van de vreedzame co-existentie en de inval in Hongarije.

- 4p **25** Toon aan dat die tegenstelling er niet was door uit te leggen:
- welk verband er bestond tussen de vreedzame co-existentie en de inval in Hongarije, en
 - dat het Westerse beleid ten aanzien van het communisme een verklaring geeft voor het feit dat het Westen niet militair reageerde.

In de tijd van de Vietnamoorlog was het een kwestie van perspectief of deze oorlog een 'Koude Oorlogconflict' of een 'dekolonisatieconflict' werd genoemd.

- 2p **26** Leg uit dat de ideologische blokken in de Koude Oorlog elk een ander van deze twee begrippen gebruikten om de Vietnamoorlog aan te duiden.

Gebruik bron 11.

Een interpretatie:

Deze poster illustreert de veranderde houding van de bevolking van de westerse wereld ten aanzien van de wapenwedloop in de jaren 80.

- 4p **27** Ondersteun deze interpretatie door:
- aan te geven welke mening in de poster wordt weergegeven, en
 - zonder bron de veranderde houding van de bevolking van de westerse wereld ten aanzien van de wapenwedloop te noemen, en
 - met twee verwijzingen naar de bron aan te geven dat deze poster die verandering weergeeft.